

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ

Світлана ДЕМЧУК, Наталя БАЗИЛЮК

Рівненський державний гуманітарний університет

Мета дослідження – корекція психофізичного розвитку та виховання особистості розумово відсталих школярів в процесі занять фізичною культурою.

Завдання:

1. Визначити умови успішності корекційно-виховної роботи та виховання дітей із особливостями психофізичного розвитку, в умовах спеціалізованої школи інтернату.
2. Здійснити корекцію психофізичного розвитку та виховання розумово відсталих дітей з метою їх соціалізації.
3. Дослідити ефективність реалізації корекційно-виховного процесу розумово відсталих школярів та розвиток соціально важливих особистісних якостей комплексом засобів фізичного виховання.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, системно-структурний аналіз, метод логічних висновків.

Анотація. У статті подана корекція психофізичного розвитку та корекційно-виховний процес особистості розумово відсталих школярів, спрямований на розвиток соціально важливих особистісних якостей комплексом засобів фізичного виховання.

Ключові слова: корекція, психофізичний розвиток, розумово відсталі школярі, корекційно-виховна робота.

Постановка проблеми. На сьогодні надзвичайно актуальною є проблема соціалізації розумово відсталих дітей, формування в них зрілих особистісних якостей і рис характеру, а особливо у вихованців спеціальних шкіл-інтернатів для учнів з порушеннями інтелектуальної сфери, зору, слуху. Особливості психофізичного та мовленнєвого розвитку цієї категорії дітей ускладнюють процес формування в них моральних уявлень та понять, відповідних якостей, спричиняють некритичне ставлення до власної поведінки, порушення елементарних принципів моралі [1, 3, 4, 5, 7].

Порушення психофізичного розвитку своєрідно впливають на процес становлення дитини, як особистості, на характер формування її суспільних зв'язків. Все це зумовило спеціальну організацію змісту, методів виховання розумово відсталих учнів.

Сучасне суспільство, враховуючи специфіку розвитку дітей із психофізичними обмеженнями, не може знизити до них рівень моральних вимог. Тому для всебічного розвитку таких дітей необхідно створювати спеціальні умови, які сприяли б розвитку активної, всебічно розвинутої особистості, готової до життя.

У нашій державі проблеми соціалізації дітей з обмеженими можливостями розв'язують спеціальні заклади, мета діяльності яких – допомагати кожній аномальній дитині ствердитися, соціально інтегруватися, наскільки це дозволяють можливості, зумовлені структурою дефекту [1, 2, 4, 6, 9]. Отже, спеціальна школа має навчати та виховувати молоде покоління з максимальним урахуванням тих суспільних умов, у яких воно житиме та працюватиме.

Аналіз літературних джерел. Проблема формування особистості розумово відсталої дитини належить до найменш розроблених [1, 2, 3, 4, 8, 9]. Розумово відсталі діти, в зв'язку з властивою їм нерозвиненістю мислення, слабкістю засвоєння загальних понять, порівняно пізно починають розбиратись у питаннях суспільного ладу, в поняттях моралі та моральності. Їхні уявлення про те, що добре і що погано, у молодшому шкільному віці має досить поверхневий характер.

Учні допоміжних шкіл не завжди можуть діяти у відповідності з правилами моральної поведінки, або користуватись ними у звичайній конкретній ситуації, ґрунтуючись на міркуваннях.

Спеціально організована корекція психофізичного розвитку та система виховання аномальних дітей є визначальним фактором їхнього розвитку. Планомірний, систематичний, ціле

спрямований процес впливу на свідомість і поведінку дитини створює сприятливі умови для компенсації дефекту та корекції недоліків, зумовлених ним та розвитку соціально-важливих особистісних якостей учнів.

Саме тому **метою нашої роботи** стала – корекція психофізичного розвитку та виховання особистості розумово відсталих школярів в процесі занять фізичною культурою.

Основними **завданнями** було:

1. Визначити умови успішності корекційно-виховної роботи та виховання дітей із особливостями психофізичного розвитку, в умовах спеціалізованої школи інтернату.
2. Здійснити корекцію психофізичного розвитку та виховання розумово відсталих дітей з метою їх соціалізації.
3. Дослідити ефективність реалізації корекційно-виховного процесу розумово відсталих дітей та розвиток соціально важливих особистісних якостей комплексом засобів фізичного виховання.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, системно-структурний аналіз, метод логічних висновків.

Результати дослідження. Раціональна побудова системи виховання дітей із особливостями психофізичного розвитку можлива лише за умови правильного розуміння структури дефекту, коли вивчено основні порушення та відхилення, зумовлені первинним дефектом. Ми здійснювали корекцію психофізичного розвитку та виховання розумово відсталих дітей спираючись на сильні сторони дитини з метою здійснення компенсаторного розвитку.

Основними завданнями нашої системи виховної роботи на уроках фізичної культури було: корекція недоліків психофізичного розвитку у розумово відсталих дітей та розвиток соціально важливих особистісних якостей комплексом засобів фізичного виховання.

З метою визначення доцільності застосування системи корекційно-виховної роботи для розвитку особистості дітей з різним ступенем розумової відсталості нами було проведено експериментальне дослідження на базі 3 класу спеціалізованої школи-інтернату для дітей з особливими потребами.

Для успішної реалізації корекційно-виховного процесу та здійснення індивідуального підходу до кожного розумово відсталого учня експериментальної групи були досліджені та вивчені причини розумової відсталості, етіологія захворювання (яка у різних дітей формує різну структуру дефекту і відображається на особистісних якостях дитини-олігофрена).

Для більш чіткого визначення особливостей розвитку особистості учнів класу з різною типологією розумової відсталості, експериментальна робота проводилась з 3 підгрупами школярів, серед яких: діти I групи мали неускладнену форму олігофренії. Вони були відносно спокійні, дисципліновані, врівноважені. Діти II групи, на відміну від учнів I групи, розгальмовані, неврівноважені. Це діти, у яких розумова відсталість ускладнилася психопатоподібною формою поведінки. III групу склали учні, які були психологічно ізольовані від інших школярів. Це діти, у яких розумова відсталість ускладнилася вираженими порушеннями мовлення та зору.

Рівень вихованості учнів вивчався за наступними показниками:

1. сформованість окремих компонентів моральної свідомості;
2. дотримання правил соціально-нормативної поведінки;
3. ставлення до фізичної та розумової праці;
4. відношення до негативних якостей особистості.

У процесі педагогічного експерименту, корекційно-виховна робота у 3 класі здійснювалась з використанням засобів фізичного виховання за певними напрямками, а саме:

1. моральне виховання;
2. формування міжособистісних і внутрішньо-колективних відносин;
3. виховання позитивних рис характеру; культури соціально-нормативної поведінки;
4. родинне виховання.

Відповідно, до кожного з цих напрямків визначалися завдання та системні форми корекційно-виховного впливу, які реалізовувалися нами на уроках фізичного виховання, перервах та в позаурочний час.

Вивчення розумово відсталих учнів 3 класу на початку дослідження показало, що відносно краще сформованим (серед показників визначення рівня вихованості) є вміння школярами дотримуватись правил соціально-нормативної поведінки, найбільш низька оцінка отримана при вивченні ставлення дітей до фізичної та розумової праці.

Виділені на основі аналізу анамнестичних даних групи школярів з різною структурою дефекту характеризуються суттєвими відмінностями за особливостями соціальної поведінки. Так, для учнів з психопатоподібними відхиленнями властивий, при середньому рівні усвідомлення правил соціально-нормативної поведінки, низький рівень їх дотримання. Для групи дітей з порушеннями мовлення та зорового аналізатора характерне пасивне відношення до навчальної діяльності та життя класу.

У процесі педагогічного експерименту ми залучали учнів до різних форм позакласної виховної діяльності, використовуючи різноманітні засоби фізичного виховання, під час яких здійснювали корекцію особистісних якостей розумово відсталих школярів, пізнавальних можливостей, багатьох психічних функцій. За допомогою системи педагогічних стимулів заохочували учнів до прояву активності в різних видах позакласної роботи, виховували позитивне ставлення до навчання, до школи, до педагогічного персоналу, виробляли навички соціально-нормативної поведінки, формували культуру міжособистісних стосунків, систему знань про сучасне життя, традиції, історію своєї місцевості.

З метою всебічного розвитку особистості розумово відсталого дитини система виховної роботи повинна складатись з різноманітних форм корекційного впливу, а саме нами широко були використані в процесі експерименту різноманітні засоби фізичної культури, особливо рухливі ігри, які ми розподілили за розвитком основних фізичних якостей (Див. табл. 1) та за спрямованістю на розвиток і покращення основних психофізичних функцій (Див. табл. 2).

Таблиця 1

Орієнтовний розподіл ігор за переважним розвитком основних фізичних якостей

№ з/п	Розподіл рухливих ігор за найважливішими фізичними якостями					
	Швидкість	Сила	Витривалість	Спритність	Гнучкість	Рівновага
1.	„Наступ”	„Боротьба на руках”	„Наздожени суперника”	„Хто спритніши”	„Палку за спину”	„Рівновага на лінії”
2.	„Швидко в шеренгу”	„Рухомий ринг”	„Вудочка”	„Підбери предмети”	„Гонка м'ячів”	„Поштовхи долонями в долоні”
3.	„Квачі по колу”	„Зверху вниз”	„Квачі зі скакалкою”	„Хто більше”	„Міст і кішка”	„Не намочи ніг”
4.	„Швидкі та спритні”	„Не зійди з лінії”	„Замри на місці”	„Спритні металник”	„Найгнучк і-ший”	„Сісти – встати”
5.	„Біг нав-випередки”	„Пробий коло”	„Зумій наздогнат”	„Спритні руки”	„Біг раків”	„Підніми городок”
6.	„З кола в коло”	„Ловля парами”	„Спіймай жабку”	„Швидкі пальці”	„Мисливці та качки”	„Переможи суперника”

Пульс при допустимих фізичних навантаженнях не перевищував 120-130 уд./хв, в окремих випадках, у залежності від самопочуття та психофізіологічного стану неповносправних, він іноді досягав 140-150 уд./хв.

Спираючись на результати дослідження рівня вихованості особистості учнів 3 класу допоміжної школи після етапу корекції психофізичного розвитку та виховання розумово відсталих школярів було визначено, що школярі почали більш свідомо розуміти певні компоненти моральної свідомості, оперувати ними. Деякі діти критично ставились до власної поведінки, засуджувати власні негативні вчинки, що свідчило про формування самооцінки, розвитку особистості розумово відсталих школярів. Учні експериментального класу почали більш позитивно відноситись до навчальної діяльності, проявляти активність у житті класу, відповідально виконувати надані їм доручення.

Таблиця 2

**Орієнтовний розподіл рухливих ігор
за спрямованістю на розвиток і покращення основних психофізичних функцій**

Основні психофізичні функції, які порушені внаслідок розумово відсталості	Розподіл рухливих ігор
1. Координація рухів, безсистемність наявних уявлень	„Заборонені рухи”, „Обертання обручів”, „Не помились”, „Звивистим шляхом”, „Зумій побудувати”, „Зміна місць”.
2. Орієнтація в просторі, рівновага, слабкість змістовних зв'язків	„Правильний поворот”, „Зрізування призів”, „Ногою по м'ячу”, „Совеня”, „Не втрачай рівноваги”, „Піймай м'яч у повітрі”.
3. Низький рівень мотивованості і потреб	„Влучний футболіст”, „Зайці та моржі”, „Дзиги”, „Сидячи по-турецьки”, „З берега на берег”, „Перетягування канату”.
4. Концентрація уваги, швидкість реакції на сигнал	„Візьми булаву”, „Хто швидше”, „Другий зайвий”, „Полювання на зайців”, „Влучне око”, „Над собою та об стіну”.
5. Недостатність уваги, порушення пам'яті	„Накидання кілець”, „Влучно у ціль”, „Падаюча палиця”, „Між двох вогнів”, „М'яч у повітрі”, „Передача за викликом”.
6. Функції зорового і слухового аналізаторів	„Ходьба з біноклем”, „Відгадай, чий голос”, „Хто більше побачив”, „Слухай сигнал”, „Назад по колоні та по колу”, „Естафета парами”.
7. Спритність і влучність	„Влучи в ціль”, „Хто найвлучніший”, „Перестрілки”, „Накидання мішечків на стілець”, „Влучний пас”, „У коло”.
8. Моторика	„Посадка картоплі”, „Квач зі стрічками”, „Перенесення булав”, „На будівництві”, „Точна подача”, „Попади у ціль”.

Але слід зазначити, що рівень вихованості учнів 3 класу ще не є сформованим. Особистість розумово відсталості дитини потребує постійної, систематичної корекції.

Аналіз досвіду проведення корекційно-виховної роботи засобами фізичної культури дозволив виділити наступні умови її успішності:

- 1) доцільність урахування цілісного характеру особистості дитини-олігофрена;
- 2) забезпечення корекційного впливу на всі її сторони; здійснення як диференційованого, так і індивідуального підходів;
- 3) врахування своєрідності психічного розвитку учнів на кожному віковому етапі в процесі корекційно-виховної роботи.

Висновок

Проведена нами корекційно-виховна діяльність засобами фізичного виховання, спрямована на корекцію психофізичного розвитку та виховання особистості розумово відсталих дітей, спри-

чинила значний позитивний вплив на покращання психофізичного розвитку та виховання розумово відсталого дитини і сприяла соціальній інтеграції та реабілітації школярів з особливими потребами.

Література

1. Белопольская Н.Л. Навчальна мотивація розумово відсталих дітей в умовах психічного насичення // Дефектологія. – 1975. – №1.
2. Висковатов Ю.И. Коррекционная направленность физического воспитания учащихся вспомогательной школы // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: Зб. наук. праць. – Ч. 1. – К.; Вінниця, – С. 21 – 25
3. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. – М.: Педагогика, 1986.
4. Изучение особенностей социальной интеграции инвалидов / Под общ. ред. Шабалиной Н.В. – М.: ЦИЭТИН, 1991. – 182 с.
5. Ілляшенко Т.Д., Бастун Н.А., Сак Т.В. Діти із затримками психічного розвитку та їх навчання. – К.; 1997.
6. Леонтьев А.Н. Проблема развития психики. 4-е изд. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1981.
7. Маркова А. К. Формування мотивації навчання: Кн. для вчителя / А.К. Маркова, Т.А. Матис, А.Б. Орлів. – М.: Освіта, 1990.
8. Нечаева Н.В., Сыромолотов Ю.С. Организация и проведение физкультурно-оздоровительной и спортивной работы среди инвалидов за рубежом (обзорная информация). – М.: ЦООНТИ, 1988. – 17 с.
9. Про дітей з відхиленнями в розвитку. Під ред. Т.А. Власовой. – М.: Освіта, 1973. – 175 с.

ПРОБЛЕМА СОЦИАЛИЗАЦИИ УМСТВЕННО ОТСТАЛЫХ ДЕТЕЙ

Светлана ДЕМЧУК, Наталья БАЗИЛЮК

Ровенский государственный гуманитарный университет

Цель исследования – коррекция психофизического развития и воспитание личности умственно отсталых школьников в процессе занятий физической культурой.

Задачи:

1. Определить условия успеваемости коррекционно-воспитательной работы и воспитания детей с особенностями психофизического развития в условиях специализированной школы-интерната.
2. Осуществить коррекцию психофизического развития и воспитание умственно отсталых детей с целью их социализации.
3. Исследовать эффективность реализации коррекционно-воспитательного процесса умственно отсталых детей и развитие социально важных личностных качеств комплексом средств физического воспитания.

Методы исследования: анализ литературных источников, системно-структурный анализ, метод логических выводов.

Аннотация. В статье представлена коррекция психофизического развития и коррекционно-воспитательный процесс личности умственно отсталых школьников, направленный на развитие социально важных личностных качеств комплексом средств физического воспитания.

Ключевые слова: коррекция, психофизическое развитие, умственно отсталые школьники, коррекционно-воспитательная работа.

**THE PROBLEM OF SOCIALIZATION OF CHILDREN
WITH THE FEATURES OF PSYCO-PHYSICAL DEVELOPMENT**

Svitlana DEMCHUK, Natalya BAZYLYUK

Rivne State Humanitarian University

Annotation. The article presents the correction of development and educational process of the individuality of mentally retarded schoolboys, directed on the development of socially important individual qualities by the complex of facilities of physical education.

The aim of research – the correction of psycho-physical development and education of the individuality of mentally retarded schoolboys in the process of physical culture lessons.

The tasks:

1. To define the terms of progress of corrective and educational work and education of children with the features of psycho-physical development in the conditions of the specialized boarding school.
2. To carry out the correction of psycho-physical development and education of mentally retarded children with the purpose of their socialization.
3. To explore the efficiency of realization of corrective and educational process of mentally retarded children and the development of socially important individual qualities by the complex of facilities of physical education.

Research methods: the analysis of literary sources, the system-structural analysis, the method of logical conclusions.

Key words: correction, psycho-physical development, mentally retarded schoolboys, corrective and educational work.